

УДК: 338.2+32(497.11):
32(4-672EU)

Примљено: 09.11.2009.

Прихваћено:

25.02.2010.

Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година V, vol. 7

Број 1/2010.

стр. 103-126

*Снежана Грк**

ДЕСТРУКТИВНА НАЦИОНАЛНА ЕКОНОМИЈА И ПОЛИТИКА УДАЉАВА СРБИЈУ ОД ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ¹

Резиме

Национална економија и политика улазе у турбулентно раздобље. Интерна и екстерна стабилност земље и даље ће бити неизвесна, и под сталном контролом међународних експерата. Економски модел базиран на високој државној потрошњи, увозу и задуживању у иностранству је неодржив. Ако се тај модел веома брзо не промени уследиће крах економског система у Србији. А корупција и криминал који владају на овим просторима удаљиће Србију од Европске уније.

Кључне речи: национална економија и политика, економска криза, незапосленост, кредити, спољни дуг, извоз, корупција, Европска унија.

1. Увод

Крајем 2008. године су се почели јаче назирати обриси рецесије која ће уздрмати економију Србије у годинама које долазе. Димензије кризе у Србији су почеле попримати

* Научни саветник, Институт друштвених наука, Београд

1 Овај рад је део истраживања на пројекту *Србија и Европа - економске анализе и прогнозе*, евиденциони број 149038, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

велике размере због вођења погрешне економске политике. Њен даљи сценарио развоја је доста сложен. Шире деловање глобалне економске кризе и пресахле инвестиције којих је у Србији све мање довеле су земљу на ивицу економског краха. То би се и догодило да нису прискочиле у помоћ међународне финансијске институције убацивањем великих износа кредита у Србију. Али, земља је извучена из проблема само на веома кратак рок. Интерна и екстерна стабилност земље и даље ће бити неизвесна, и под сталном контролом међународних експерата. Прогнозе које дају представници власти у Србији, да ће држава у првој половини 2010. године изаћи из рецесије, уопште немају утемељење.

Изразац из кризе неће бити ни лак ни брз. Успоравање привредног раста и раст незапослености проблеми су са којима се српске власти тешко боре. Српска привреда је у атрофираном стању. Економско ткиво Србије се разара због неликвидности и неконкурентности на међународном тржишту, као и због корупције, криминала, монополизације и тајкунизације земље. Успоравање привредног раста у Србији прерасло је у кризу на тржишту рада. Ситуација на тржишту рада могла би се у наредном раздобљу још више погоршати, због великог броја становништва које ће остати без запослења. То ће директно утицати на ширење сиромаштва.

Енергију оних појединаца који истински желе да спасе националну економију треба каналисати ка уравнотежењу система односно самом његовом постојању - како се он још више изнутра не би урушио. Разлог за овакво размишљање лежи у чињеници да данас живимо далеко од савршеног система, јер је идеологија слободног тржишта створила такав тип привреде и друштва у којем је профит постао примарни циљ. Слободно тржиште је довело до велике економске несигурности радника, јер је човек као појединац постао најобичнија роба. То је произвело увећавање броја сиромашних као и оних који се великом брзином приближавају граници сиромаштва. Оно што ће додатно закомпликовати ситуацију јесте да ће сиромашни постати још сиромашнији, а богати још богатији. Та изражена поларизација становништва ће повећати криминал. А ако криза дуже потраје социјални и политички немири су незаобилазни. Ради тога је неопходна државна интервенција, јер је фактор кризе у Србији генерисан изнутра.

То значи да држава мора реаговати како се не би целокупна архитектура финансијског и економског система довела у тоталну дисхармонију. То би имало политичке реперкусије.

Велика опасност је обмањивати нацију причама о брзом уласку Србије у Европску унију, како то обећавају “експертске елите”. Ради тога што је Србија брод који плута по још увек немирним водама, које могу тај брод да одгурну временски јако далеко од Европске уније. Стварност је доста сурова, па илузија о бољем животу са скорим уласком у Унију може да буде јако опасна, поготово када је најтежи државни и друштвени проблем – економска политика.

Модел на којем се темељи вођење економске политике и вал финансијске кризе оштетио је економско ткиво земље остављајући иза себе дуготрајне последице. Сада је пут до Европске уније још тежи. Осим услова које Европа поставља створено је још више нагомиланих унутрашњих проблема, који неће моћи брзо и лако да се превазиђу, упркос настојањима моћних олигарха и светских финансијских институција да покажу свету како је овај простор под њиховом контролом. Најтежи пораз за Србију ће представљати губитак њене економске независности и политичког суверенитета.

2. Економска сцена Србије

Економска сцена Србије постаје мрачна због изузетно лоших макроекономских и економских перспектива, недостатка производње, дугова државних фирми, застареле инфраструктуре, велике незапослености и сиромаштва. Српска привреда је у доста тешкој ситуацији, јер земља “грца” у девизним кредитима², а новонастала глобална економска и финансијска криза само је делимично допринела да дубина кризе у Србији поприми веће димензије – ради тога што је домаћа привреда и пре избијања глобалне кризе већ била у кризи.

Људи у Србији не живе у стабилном окружењу, пошто много шта у њему не функционише (судство, недограђено за-

2 “Грцајући у девизним кредитима, Србија са Летонијом и Естонијом спада у три финансијски најугроженије државе Европе.” Извор: *Фајненшиел тајмс* (позива се на мартовски извештај Breton -Vud институције и делове из поверљивог извештаја ММФ-а од марта 2009. године), доступно 06. април 2009. године.

конодавство, административне препреке, несигурност улагања, корупција, криминал, бирократија, политичке нагодбе). Изражени су конфликти интереса, јер се не поштују закони о њиховом спречавању. Правосуђе је у Србији под утицајем извршне власти. Често се покушава изманипулисати примена Закона о јавним набавкама. Разлог за ово налази се у чињеници да су многи градили каријере на пословима из те области без икакве контроле. Највећи проблем је што не постоји истинска воља за примену тог закона, а за то је највише одговорна власт у земљи.

Очекивања која је дала влада Србије постала су изневерена, јер политичке партије креирају економску политику. Због тога се и приватизација одвијала на веома проблематичан начин, па су велике фирме и компаније од стратешког националног значаја прешле у руке странаца и домаћих олигарха, чије порекло новца се није контролисало.

Због погрешне економске политике каква се води у Србији, а и због несређеног привредног амбијента, економске вибрације се рефлектују изузетно неповољно на макроекономске показатеље³ - пад привредне активности односно пад индустријске производње,⁴ пад бруто домаћег производа (БДП), инфлацију,⁵ слабење националне валуте, све већи број незапослених,⁶ нарастајуће сиромаштво, најниже плате

3 Сасвим је сигурно да ће подаци о садашњем стању макроекономских показатеља, када их будемо имали, указивати на додатно погоршање у односу на оне с краја прошле године и првог квартала 2010. године.

4 У 2009. години у односу на 2008. годину остварен је пад индустријске производње од 12,1 одсто. Индустријска производња у Србији у децембру 2009. године била је мања за 1,3 одсто у односу на децембар 2008. године, а у односу на просек 2008. године била је мања за 1,7 одсто. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 29.01.2010. године).

5 Цене на мало у Србији у 2009. години су у просеку повећане за 10,1 одсто у односу на просек претходне године. Цене на мало роба и услуга у јануару 2010. године у просеку су биле веће за 0,8 одсто у односу на претходни месец. У јануару 2010. године у односу на исти месец 2009. године цене на мало су повећане за 8,0 одсто.

Трошкови живота у 2009. години су у просеку повећани за 8,6 одсто у односу на просек претходне године. Трошкови живота у јануару 2010. године у односу на претходни месец у просеку су били виши за 0,6 одсто. У јануару 2010. године у односу на исти месец 2009. године трошкови живота су повећани за 4,8 одсто. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 12.02.2010. године).

6 У Србији је у марту 2009. године било незапослених 830.391 особа, односно

у региону,⁷ растући буџетски дефицит,⁸ спољнотрговински дефицит⁹ и почетак отплате спољних дугова.

Поред тога предузећа су у доста тешкој ситуацији, због дугова који их гуше. А проблем се и даље укрупњава, јер је неликвидност српских фирми попримила алармантне размере и прети да потпуно блокира финансијске токове¹⁰ у привреди. Број неликвидних предузећа се свакодневно повећава. Пошто предузећа немају новац на рачунима због засто-

стопа незапослених је била 22,8 одсто. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 16.02.2010. године).

- 7 Просечна плата у Србији, изражена у еврима, најмања је у региону. Просечна плата у Србији прерачунато у европску валуту износи 329,05 евра. У Македонији она је 330,83 евра, Босни и Херцеговини 394,5 евра. У Црној Гори она износи 456 евра, а у Хрватској 724,13 евра, док је у Словенији 935,11 евра. (Извори: Државни заводи за статистику, доступно 16.01. 2010. године.) Да просечна плата у Србији буде најнижа у региону утицало је слабљење националне валуте у просеку 15,4 одсто у 2009. години. Али и то што је дошло до јачања куне у Хрватској, док Босна и Херцеговина нема пливајући курс, него валутни одбор, па је конвертибилна марка везана за еврo.

Иначе, у Србији су зараде без пореза и доприноса номинално расле у 2009. години, тако да су у односу на 2008. годину биле веће за 8,8 одсто. Реално, зараде су биле веће за 0,2 одсто. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 25.01.2010. године). Просечна зарада без пореза и доприноса у Србији исплаћена у децембру 2009. године у односу на просечну зараду без пореза и доприноса исплаћену у новембру 2009. године номинално је била већа за 16,5 одсто, а реално је била већа за 16,6 одсто. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 25.01.2010. године).

- 8 Србија је на крају 2009. године имала буџетски дефицит од 93,8 милијарди динара. Приходи су били 619,4 милијарди, а расходи 713,2 милијарде динара. (Извор: Министарство финансија, доступно 08. фебруар 2010. године).

Дефицит буџета Србије у јануару 2010. године износио је 1,5 милијарди динара. Приходи су били 49,3 милијарде, а расходи 50,8 милијарди динара. (Извор: Министарство финансија, доступно 08. фебруар 2010. године).

- 9 Србија је у раздобљу јануар-децембар 2009. године имала спољнотрговински дефицит од 7,24 милијарде долара, што је 39,2 одсто мање него у истом раздобљу претходне године. Дефицит изражен у еврима износио је 5,19 милијарди, што чини смањење од 35,6 одсто у односу на исто раздобље претходне године. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 29.01.2010. године).

- 10 Од укупно 425.000 регистрованих правних лица у Србији блокирано је око 15 одсто или 66.438, са укупним износом од 261 милијарду динара. Од укупног износа блокада највећи део односи се на правна лица, и то 75 одсто на мала, неразвијена и средња предузећа, док се на предузетнике односи само пет одсто укупног износа блокада. Према дужини трајања блокада, преко 67 одсто је блокирано дуже од једне године, а 36 одсто дуже од три године. (Извор: Народна банка Србије, доступно 27. 01.2010. године).

ја наплате она књиже огромне губитке и нису у могућности да исплаћују зараде укључујући и високе стопе пореза и доприноса као и остале дажбине својим запосленим радницима. Резултат таквог стања јесте отпуштање радника. Тек ће у времену које долази српска привреда осетити суноврат, уз нова велика отпуштања радника, а све под плаштом светске економске кризе.

Криза која је захватила реални сектор, још много раније, током 2009. и ове године се одразила и на банкарски сектор, који је почео да бива суздржан при одобравању кредита. Овакво понашање банкарског сектора је разумљиво јер је велики ризик улагања у домаћу привреду, која је у огромним тешкоћама. Учешће извоза у бруто домаћем производу је јако мало. Ово је последица политике курса и недоследне либерализације.

Политика курса динара каква се водила погодовала је увозничким лобиима. Увозници су профитирали захваљујући прецењеном динару. Заправо, такав курс је промовисао увозне робе а није одговарао домаћим извозницима, и отежавао је позицију онима који су кредитно задужени.

Значајан фактор који је имао дејство на јачање домаће валуте током 2008. године, а нарочито у првој половини те године, било је снажно задуживање корпоративног сектора у иностранству. То је повећало понуду девиза на српском тржишту. Али, 2010. године и наредних година на значајно задуживање у иностранству се теже може рачунати. Већина иностраних обавеза које доспевају мораће да се рефинансирају на домаћем тржишту, а то ће повећати потражњу за страним валутама.

Курс динара ће 2010. године бити суочен са великим изазовима. Ради тога што стабилан курс динара према еврџу првенствено зависи од континуираног прилива девиза из иностранства – а њега ће бити далеко мање него што је то било у протеклим годинама.

Централна банка ће се наћи пред великим изазовима. Ти изазови су – како одбрани курс динара и како обезбедити довољну ликвидност банака како би оне могле кредитирати предузећа и државу. Проблем је у томе што повећање количине динара на тржишту руши курс динара, док повлачење динара с тржишта, брани курс али смањује ликвидност.

Смањену ликвидност и недостатак капитала на тржишту банке углавном компензирају повећањем каматних стопа.

Влади Србије стоје на располагању само две могућности. *Једна могућност* је да она настави са дефлаторном политиком очувања курса. И највероватније је да ће се влада определити за ту алтернативу, јер је затражила помоћ од Међународног монетарног фонда (ММФ).¹¹

Лоша страна политике очувања курса јесте да ће то изазвати још веће проблеме у привреди, велики број банкрота предузећа, а самим тим и губитка радних места. *Друга могућност* је да се изврши корекција динара. У том случају пао би животни стандард становништва, повећале би се рате кредита, али би добар део радних места био сачуван.

Наравно, независно од тога који модел се одабере, претпоставка његова успеха јесте ребаланс државног буџета, значајно смањење потрошње јавног сектора и коренита промена макроекономске политике, првенствено политике извоза. Извоз треба да буде генератор привредног раста. Али, у економској кризи до њега није могло доћи јер је рецесија захтевала снижавање извозних цена, а губици су покривени отпуштањем радника и падом курса динара.

Какво ће кретање имати национална валута односно да ли ће бити могућно одржавање њене стабилности највише ће зависити од обима девизних резерви¹², али и од експанзије извоза, јер неће бити у довољном обиму кредита из иностранства којима ће моћи да се одржава стабилност динара.

11 ММФ и власти Србије постигли су крајем марта 2009. године споразум о stendbaj аранжману од 2,9 милијарди евра, који ће трајати до средине априла 2011. године. Исто тако, договорено је да се штеди на свим нивоима у држави. Према ревизији аранжмана из новембра 2009. године, дефицит буџета за 2010. годину требало би да буде четири одсто бруто домаћег производа, плате и пензије биће замрзнуте, уз преузету обавезу владе да започне реформу пензијског система и смањи број запослених у државној администрацији за више од 8.000 људи.

Србија је крајем 2009. године повукла другу траншу кредита од ММФ-а у износу од око 350 милиона евра, чиме је укупни износ повучених средстава достигао 1,13 милијарди евра.

Мисија ММФ-а стигла је 8. фебруара 2010. године у Београд на разговоре са представницима владе Србије поводом треће ревизије кредитног stendbaj аранжмана.

12 Девизне резерве су крајем јануара 2010. године износиле 16,63 милијарде долара односно 11,93 милијарде евра. (Извор: Народна банка Србије, доступно 16.02.2010. године).

Наравно, под условом да међународне финансијске институције не буду благонаклоне према Србији као до сада. Међутим, када се од некога константно очекује помоћ, за узврат се мора нешто и дати.

3. Увод у дужничко ропство

Србији су потребна огромна финансијска средства због стања у којем се налази њена привреда. Неке земље су веома осетљиве на привредна кретања каква су сада у Србији. Стога су њихове банке посебно опрезне при кредитирању у српску привреду. Чак и ако рескирају да уложе новац односно дају зајам за српску привреду, логично је да цена позајмице буде висока као и услови кредитирања. Сви интерни и екстерни фактори сугеришу да ће кредити из иностранства бити ограничени или ако их буде биће веома скупи, а домаћих извора ће бити све мање или их више неће бити, па ће се ситуација на економској сцени Србије још више погоршавати, односно криза ће се интензивирати.

Екстерна стабилност захтева заокрет са домаће потрошње на раст предвођен екстерним факторима, али до разумног нивоа. Стога озбиљно треба да забрињава податак да великом брзином расте спољни дуг земље.¹³

Тренутно је највећи проблем за земљу дуг приватног сектора. Овај проблем дуга приватног сектора мора да се реши репрограмом. Ако се то не уради, односно ако банке почну да наплаћују своје дугове, последице по саму привреду би биле катастрофалне. Дошло би до даљег гушења привреде. Да би се ублажиле негативне последице, уколико компаније не могу да врате дуг – држава мора да им прискочи у помоћ. Зато држава мора да испоштује договор са ММФ-ом, односно да испуни све услове које јој постави Фонд, јер само на тај начин може да убеди пословне банке да не смањују обим кредита предузећима.

13 Спољни дуг Србије у децембру 2009. године износио је 22,79 милијарди евра, при чему је дуг јавног сектора био 7,23 милијарде евра, а приватног сектора 15,56 милијарди евра. (Извор: Народна банка Србије, доступно 16.02. 2010. године). У раздобљу од 2000. до краја 2009. године спољни дуг је порастао за 11,13 милијарди евра. То значи да се за протеклих девет година спољни дуг Србије удвостручио.

Филијале западних банака у источној Европи, укључујући и оне у Србију, могле би у догледној будућности да изгубе 160 милијарди долара у виду ненаплативих дугова.¹⁴ Проблеми регије дубоко су повезани с остатком Европе, јер су домаће банке у власништву матичних банака из ЕУ, па решење кризе у којој се налази Србија лежи искључиво у координираном одговору Европске уније и међународних финансијских институција.¹⁵

Па ипак, стање у Србији наговештава неизбежне дужничке проблеме, који ће у раздобљу које долази постасти још израженији. Ово стога што негативне економске детерминанте имају директне ефекте на способност земље да отплаћује дугове. У ствари, способност земље да отплаћује дугове зависи од степена задужености, стопе раста, прилива директних страних инвестиција и прихода од приватизације. Тренутно стање у Србији је такво да је стопа задужености висока, стопе раста далеко од потребних, директна страна улагања занемарива, а приходи од приватизације врло скромни, па због тога способност отплате дугова драстично опада. Зато ће главни проблем економије у годинама које долазе, а који ће такође имати највећи утицај на привредна кретања у Србији, бити начин решавања сервисирања спољног дуга. Не сме се занемаривати ни присуство проблема курсног ризика, због задуживања домаћег корпоративног сектора у страним валутама.

Србија мора да учини све како би ублажила дужничку кризу односно немогућност отплате свог спољног дуга – јер је извесно да ће имати тешкоће да сервисира дуг.

Мала економија Србије већ је ушла у замку дужничке кризе. Ако се продужи финансијска криза, то би могло дове-

14 Извор: *Фајненшиел тајмс*, позива се на мартовски интерни извештај Breton-Vud институције (доступно 07.04.2009. године). “Са изузетком Русије, регион централне и источне Европе ове године треба да репрограмира приспели спољни дуг од 413 милијарди долара и исфинансира 84 милијарде долара дефицита по текућем рачуну” – то су у марту израчунали експерти ММФ-а. Међутим, регион је у финансијској дубиози од око 186 милијарди долара. А за крпљење дубиозе на истоку Европе, ММФ из својих извора може да издвоји само 81 милијарду долара. Стога Breton-Vud институција сматра да око 105 милијарди долара треба да обезбеди Европска унија и земље кредитори.

15 Србија је крајем фебруара 2009. године тражила од Европске уније односно Европске комисије и од Светске банке новац због јачања буџета.

сти до још снажнијег пада БДП¹⁶-а, и уз остале догађаје који имају директне ефекте на раст ризика земље могло би доћи до великих дужничких проблема, будући да јавни дуг процентуално расте у БДП-у.¹⁷

Колико је буџетски дефицит и процентуално учешће дуга у бруто домаћем производу државе озбиљан проблем говоре и најновије информације да у замку дужничке кризе упадају и неке државе које су у еурозони.¹⁸

16 Реални пад БДП у трећем кварталу 2009. године, у односу на исто раздобље 2008. године, износио је 2,3 одсто. У првом и другом кварталу 2009. године реални пад БДП је био 4,2 одсто. Међутим, реални пад бруто домаћег производа за девет месеци 2009. године, у поређењу са истим раздобљем претходне године, износио је 3,5 одсто.

Највећи допринос негативној стопи раста БДП-а, од 2,3 одсто, у трећем кварталу 2009. године имали су: сектор прерађивачке индустрије, сектор трговине и сектор грађевинарства. Ублажавању пада БДП допринели су: сектор саобраћаја, сектор финансијског посредовања и сектор осталих услуга. (Извор: Републички завод за статистику, доступно 16.02.2010. године).

17 Јавни дуг Србије је на крају јануара 2010. године био 10,07 милијарди евра, што је 30,5 одсто бруто домаћег производа. На крају прошле године, јавни дуг је био 9,85 милијарди евра, што значи да је током јануара 2010. године повећан за око 216 милиона. На крају 2008. године јавни дуг Србије био је 8,78 милијарди евра, што је било 25,6 одсто БДП-а. (Извор: Министарство финансија, доступно 16.02.2010. године).

18 Светске берзе се плаше да ће због буџетског дефицита и презадужености Португала, Ирске, Грчке и Шпаније, неке од ових земаља бити присиљене да банкротирају или се одрекну јединствене валуте – сура.

Буџетски дефицит у 2009. години и прогноза дуга за 2010. годину

Државе	Буџетски дефицит (% БДП-а, 2009)	Дуг (% БДП-а) ПРОГНОЗА ЗА 2010.
Грчка	12,7 %	124,9 %
Ирска	11,7 %	82,9 %
Шпанија	11,4 %	66,3 %
Португал	9,3 %	84,6 %
Француска	8,4 %	82,5 %
Италија	5,1 %	116,7 %
Немачка	3,2 %	76,7 %
просек еурозоне	6,9 %	84,0 %

Извор: GRAPHIC NEWS, доступно 12.02.2010.

У проблему је и Велика Британија која није у еврзони. Буџетски дефицит у 2009. години у Великој Британији износио је 12,6 одсто, а прогноза је да ће у 2010. години дуг у овој држави бити 80,3 одсто бруто домаћег производа.

Уговор из Мастрихта поставља плафон од 3 одсто БДП-а за буџетски дефицит, док јавни дуг не сме да прелази 60 одсто БДП-а.

Да држава Србија не би упала у још већу замку – која би је могла одвести директно у дужничко ропство, јер новим задуживањем под неповољним условима мора да рефинансирањем враћа камате на дуг – креатори макроекономске политике морају да промене модел, који очигледно није дао добре резултате.

Стопа раста бруто домаћег производа која је износила 5,4 одсто у Србији у раздобљу од 2000-те до краја 2008. године заснивала се на трговини, односно увозу туђих производа, туђег новца, наиме туђој моћи, а не на стварању властитих нових и додатних вредности. Када је дошло до рецесије у Европи и свету, било је разумљиво да раст БДП-а заснован на потрошњи туђе хране, технике, новца не може бити трајан. Још једном се потврдило да је сваки раст који се темељи на туђој финансијској и материјалној моћи врло рискантан, а вођење такве политике тотално погрешно. Негативне последице вођења погрешне политике су тешке и њихова рефлексија на економску сцену Србије ће бити дуготрајна.

У годинама које следе Србија морати да нађе изворе додатних средстава за финансирање буџета, кроз приходе од приватизације, повећан прилив пореза или ново задуживање. У противном, плате свих оних који зависе од буџета и пензије мораће да буду знатно смањене. За сада је извесно да ће једини извор финансирања буџета бити ново задуживање, пошто ће прихода од приватизације бити јако мало.

Истовремено приватни инвеститори, а нарочито они из иностранства, су постали веома обазриви због високог степена ризичних улагања. Србија има најлошији кредитни рејтинг у односу на земље у региону. Она је у зони негативног очекивања кредитног рејтинга¹⁹, као најлошија од свих земаља у централној и источној Европи.

19 Међународна агенција за процену кредитне способности земаља “Фич рејтингс” ревидирала је изгледе Србије за 2009. годину и уместо као стабилне описала их је као негативне. (Извор: *Bi-Bi-Si*). Агенција са седиштем у Лондону сврстала је Србију у нову, нижу категорију, пре свега због високог текућег буџетског дефицита и велике потребе за спољним финансирањем да би могли да се отплаћују велики приватни дугови. Такође и међународна агенција “*Standard end Pur*” сврстала је Србију у категорију са најгорим кредитним рејтингом у региону. Србија са оценом ВВ- има најгори кредитни рејтинг у региону. (Извор: Агенција “*Standard end Pur*”, јануар 2009. године). Међутим, агенција “*Standard end Pur*” побољшала је 2. децембра 2009. године кредитни рејтинг Србије са ВВ- на VV стабилни. (Извор: Министарство

Будући да је Србија оцењена као земља у коју није пожељно инвестирати, њој само споразум са ММФ-ом помаже да пошаље сигнал свету односно потенцијалним инвеститорима да је земља под контролом Фонда, што јој је донекле гаранција да може да тражи кредите и код других кредитора. Разуме се, држава ће кредите добијати уз велике тешкоће, пошто се финансијери прибојавају ризика улагања у земљу у којој владају велика корупција и криминал – изузев оних инвеститора који у таквом амбијенту виде сопствени интерес. Дакле, окосницу економске политике у 2010. години ће представљати спровођење аранжмана са Међународним монетарним фондом.

4. Држава – без концепта друштвених односа

Политичка елита у Србији се понаша веома комотно или боље рећи неодговорно, пошто нема воље да се реформише јавни сектор, а то је основни циљ трансформације ка тржишној привреди; нема озбиљне реформе привредне регулативе, тако да је пословни амбијент доста лош; а нема ни склоности да се привредна политика заснива на правилима, а не на арбитрарним одлукама. Владавине права у Србији нема из политичких разлога. Приватни сектор је монополисан искључиво због блиске везе између пословних људи, углавном сумњивих квалитета, и оних на власти.

финансија Републике Србије, доступно 03.12.2009. године). Како се наводи: “оцена је дата на основу стабилних изгледа да су спољни притисци са којима се Србија суочава ослабљени, а да ће се у складу са програмом са ММФ-ом буџетска консолидација појавити у средњорочном периоду”. (*Извор: Бета*, доступно 03.12.2009. године). Међународна агенција за утврђивање рејтинга “*Dan i Bredstrit*” објавила је 3. децембра 2009. године да је Србија задржала рејтинг DB5а за земље са високим ризиком пословања. Критеријуми “*Dan i Bredstrit-a*” у одређивању рејтинга земље су: политички ризик, пословни ризик, макроекономски ризик и спољни ризик. Ризичност је подељена у седам нивоа од DB1 што се сматра најмањим ризиком до DB7 као највећим ризиком. Сваки ниво је даље подељен у четири квартала (од ‘a’ до ‘d’) где ознака ‘a’ представља нешто мањи ризик него ‘b’, док ознака ‘d’ представља највећи ризик у датом нивоу. У региону и даље највећи рејтинг има Словенија (DB2c), а за њом следе Грчка (DB3c), Хрватска и Мађарска (DB3d), Бугарска, Румунија и Албанија (DB4a), Македонија (DB4b). Нижи рејтинг од Србије у региону има само БиХ (DB6a). (*Извор: Бета*, доступно 04.12.2009. године).

Корупција је тамо где има највише новца и где су највећа дискрециона овлашћења. Спреге политичких странака и тајкуна су под окриљем власти. Међу странкама на власти и опозиције као да постоји прећутан договор да се такав систем очува што дуже, јер се очигледно финансирају из истих извора.

Политичке странке у Србији главни су извор корупције. Сумњиви начин финансирања политичких партија, тајност финансирања, јавне набавке, нетранспарентност трошења новца пореских обвезника, постављање искључиво страначки подобних на јавне положаје, притисак владајућих структура на правосуђе, као и непостојање или блокада институција, допринели су оцени да Србија већ три године заредом стагнира у борби против корупције. То потврђује податак *Транспаренси интернешенел*-а који је објавио индекс перцепције корупције за 2009. годину.²⁰

У извештају²¹ *Транспаренси интернешенел*-а Србија је оцењена индексом корупције 3,5 и заузела је 83. место међу 180 земаља (два места боље него 2008. године). Али, треба да забрињава што се Србија и даље налази међу земљама које имају значајне проблеме са корупцијом²². Србији друштво чине Свазилед, Тринидад и Тобаго, Ел Салвадор и Гватемала.

Боље од Србије пласирала се Словенија (26. место, са индексом перцепције корупције 6,6), Хрватска (66. место, са индексом 4,1), Црна Гора (69. место, са индексом 3,9), Македонија (71. место, са индексом 3,8), а лошија је једино Босна и Херцеговина која је заузела 99. позицију, са индексом перцепције корупције 3,0.

Према истраживањима, највише корупције у Србији има у финансирању политичких странака, здравству, грађевинарству и урбанизму и финансирању инфраструктурних

20 Индекс корупције до 5,0 указује да је корупција озбиљан системски проблем у држави. Индекс који прелази 5,0 одсто показује да је корупција у држави подношљива. Земље чији је индекс 1,0 говори да су оне огрезле у корупцији.

21 Извештај *Транспаренси интернешенел*-а објављен је 18. новембра 2009. године.

22 Иза Србије налази се Албанија (95. место) са индексом перцепције корупције 3,2.

пројеката. Поред тога, скоро сви послови који се финансирају из буџета скупљи су због корупције за 20 до 30 одсто.

Интересантно је запазити да најављено смањење броја чиновника за 14.000 јесте важно али није суштинско јер цео бирократски апарат ће бити јако мало смањен. И даље ће остати 26 министарских кабинета у којима се налазе партијски кадрови, помоћници министара, саветници и секретарице. Статистички подаци²³ заиста забрињавају, јер толику бирократију коју има мала и сиромашна Србија нема ниједна друга земља на свету. Све наговештава да ће људи којима је могућност за корупцију најдоступнија и који имају највећу моћ у Србији и највише троше државни новац само мало бити “дотакнути” у процесу рационализације и отпуштања прекобројних чиновника.

Информација да су сви послови који се финансирају из буџета скупљи ради корупције требала би некога у држави да забрине. Најновији податак о индексу перцепције корупције сугерише да се ради о тешком системском проблему у Србији. И док се нешто истински не уради на плану искорењивања корупције - односно док власт у држави не предузме мере којима би се “развргла” спрега криминала, политике, привреде и правосуђа - Србија неће моћи да напредује, а готово не да се укључи у европске интеграције.

Поред тога, кочница за укључивање у европске интеграције јесте, као што је већ речено, економска политика. Влада Србије је морала на време адекватним мерама да смањује буџетски дефицит, а не да чека помоћ и савете експерата из ММФ-а. Овако је земља запала у још већи проблем, јер је буџет далеко слабији него што се очекивало да ће бити.

Будући да домаћи експерти нису способни или не желе да сами адекватним мерама смањују буџетске издатке, јер се и сами понашају веома расипнички, покушаће да се заклањају иза захтева ММФ-а који, разуме се, неће дозволити повећање дефицита. То значи да добијени новац од ММФ-а држава ће морати употребити на развојне пројекте, а не као

23 Србија има 26 министарстава, 250 посланика, 102 регулаторна тела, 67 државних секретара, 112 помоћника министара и 52 специјална саветника (подаци забележени на дан 04.10. 2009. године).

до сада на прегломазну државну администрацију. До оваквог стања је довело задовољавање прохтева лидера странака, па се администрација неконтролисано и енормно увећавала.

Неразумно је и јако неодговорно од представника државе Србије да јавно говоре о потреби смањења јавне потрошње, а они сами расипају новац пореских обвезника. За државу и власт која треба да буде социјално одговорна забрињавајуће је што губи поверење народа, јер народ уопште не зна колико је новца држава заиста потрошила и колико се милиона још увек троши под велом “државне тајне”.

Ако Србија не смањи порез на доходак и добит и предузетницима не помогне да послују из властите акумулације, а не из скупих кредита, и ако се настави са великом јавном потрошњом, онда ће криза у коју је Србија већ прилично ушла имати разорно дејство. Потрошња се мора смањити ради тога што би задуживање без штедње било само пролонгирање проблема, што не би дало решење на дужи рок, већ само огромне проблеме будућим генерацијама. Србију неће спасити краткорочне антирецесијске мере, будући да су то тек мере кратког домета које не могу надоместити непостојање концепта привредних и социјалних односа. У ствари, краткорочне антирецесијске мере нису довољне за дубину српског дужничко-поверилачког проблема из кога Србија неће изаћи лако. Из дужничког ропства се излази тешко и дуго, а можда и никада. Садашње експертске елите ове земље не схватају дубину проблема. Или можда схватају – али пошто експерти који воде земљу сами немају способности да то превазиђу заклањају се иза савета експерата ММФ-а, који понекад нису најбољи пошто не штите интересе малих држава, и не уважавају различитости и специфичности одређене земље.

Међународни монетарни фонд се поставио као незаобилазна институција у одређеној регији у давању лекција у којима је у конкретној ситуацији као једино могућно решење искључиво оно које наложе његови експерти. Наиме, ако је економска криза у земљи - тада експерти ММФ-а виде решење у новом смањењу социјалних права и прокламују да народ треба “стезати каиш”, како би се помогло да се велике фирме извуку из кризе не због њих самих него наводно због општег

благостања у друштву. При чему у тим предлозима Фонда уопште нису загарантовани социјална права и социјална сигурност радника. Значи, они играју на социјалну компоненту али на штету радника. Какав сценарио може произвести игра “стегања каиша” код становништва?

Мере које влада буде морала предузимати, везане за стегање каиша уз сагласност ММФ-а, најдрастичније ће погодити средњи слој становништва, који ће почети да се смањује уз тенденцију његовог нестајања. Поларизација становништва на сиромашне и богате ће бити изузетно велика. “Сиромашни, да би спасили себе, мораће спашавати и богате”.²⁴ Ево зашто.

Због страха да ће изгубити радна места у почетку ће радници пристајати и на смањивање плата, скраћивања радне недеље и сл. Истовремено, високи слој банкара и тајкуна који су блиски власти преузимаће државну моћ, користећи је за испуњавање сопствених интереса. Криминал и корупција ће да расту, јер држава нема полуге моћи да се томе супротстави због тога што је судство у рукама малог броја моћника на власти. Али једног момента граница издржљивости трпљења од стране радника ће експлодирати и доћи ће до штрајкова великих размера. Тада “богате шефове пропалих фирми и компанија треба сменити, а не им дати нову шансу” за преживљавање. Последице овог најлошијег сценарија морали би да сносе и партијски моћници, који би довели до њега.

Слушајући савете међународних експерата (који разуме се имају своје интересе у овој регији) домаћи експерти гурају земљу у проблеме који ће довести до губитка економске независности и политичког суверенитета.

Тотално су неразумни савети које дају стручњаци ММФ-а осиромашеним земљама, међу којима је и Србија, у којима они налажу да, мимо процедуре ЕУ и Европске централне банке и отвореног противљења “бриселске фамилије”, унилатерално прогласе евро својом валутом.²⁵ Сугести-

24 James K. Galbraith (2008), *The Predator State: How Conservatives Abandoned the Free Market and Why Liberals Should Too*, Kindle Edition.

25 “Евро као званичну валуту изван “бриселске фамилије” користе Монако, Сан Марино и Ватикан – преко споразума склопљених са Француском и

је које долазе од ММФ-а резултат су увиђања чињенице да Србија неће моћи да плати приспеле дугове, а то ће имати велике последице на западне кредиторе. Експерти ММФ-а предлажу Србији да уведе еуро, а без испуњавања претходно потребних критеријума за такав чин а који су морале да испуне земље чланице ЕУ.

Европска централна банка се противи на овакав начин “уласку на мала врата” у евро зону оних земаља источне и средње Европе које не испуњавају за то предвиђене критеријуме. У Бриселу (Bruxelles) се захтева да кандидати за улазак у евро зону треба претходно да задовоље стриктне критеријуме који се односе првенствено на одговарајући низак ниво инфлације, буџетског дефицита, јавног дуга, стабилности валуте и сл. Додатно је појачана бојазан Европске централне банке, због финансијске кризе која прети стабилности евра, па је забранила увођење европске валуте у земљама које нису чланице Уније.

Стога је неразуман предлог експерата ММФ-а да се у Србији уведе евро, који је већ дуже време паралелна валута са националном – а све у циљу да се ублажи криза у земљи.

Да су у Србији економија и финансије у дисхармонији потврђује и констатација, која се налази у интерном извештају ММФ-а,²⁶ да Србија “грца у девизним кредитима” и да је она најугроженија држава у Европи. Ово додатно оправдава страх међу чланицама Европске уније.

Управо је ММФ, али тек у априлу 2009. године, изнео црне прогнозе о томе да “источној Европи прети економски слом и повлачење новца из банака, и ако се не пронађу решења за рецесију, криза ће потрајати дуже него што се мислило”. Пропадање економија у појединим земљама (мисли се и на Србију) источне Европе изазваће домино ефекат и за последицу ће имати још један вал пропасти банака. Почетком 2010. године почеле су да се обистињују ове суморне прогнозе. У Бриселу су озбиљно забринути за евро јер Грчка, Шпа-

Италијом, чланицама ЕУ са којима су традиционално блиске. Изван евро зоне, еуро као валуту користи Црна Гора, док је раније користила немачку марку. Црна Гора нема правни аранжман са ЕУ који би дозвољавао такву употребу валуте”. (Извор: Ројтерс, доступно 07. април 2009. године).

26 Интерни извештај ММФ-а је написан у марту 2009. године.

нија, Португал и Ирска тренутно представљају опасност за еврозону. Када би евро као своју валуту прихватиле и земље које су дубоко у кризи последице на еурозону би биле несагледиве. Финансијски колапс у овим земљама у знатној мери би ослабио еуро који је заједничка валута у монетарној унији са укупно 16 чланица Европске уније. Свесни те чињенице у Бриселу се жестоко противе предлозима које је понудио ММФ земљама које су изван еурозоне и још увек изван Европске уније.

5. Удаљавање Србије од Европске уније

У жељи да што пре постане чланица “велике фамилије”, Србија је захтев за кандидатуру за чланство у ЕУ службено поднела крајем децембра 2009.²⁷ године. Неколико дана пре тога укинута су визе за улазак у ЕУ грађанима Србије, Црне Горе и Македоније. Па ипак, реакција у Европи била је скоро незапажена. То је последица противљења европске јавности идеји о даљњем проширењу Уније. Чак су неки високи званичници²⁸ у Бриселу нагласили, а то су политички ставови који превладавају у 27 држава ЕУ, да је Србија прерано поднела захтев за кандидатуром за чланство, те да при-

27 Нереална су очекивања представника власти у земљи о брзини интеграције Србије у ЕУ. У тексту на сајту WAZ. EU observer констатује се следеће: “Чак и у најбољем случају, без политичких фактора који успоравају процес, Србија не може да добије статус кандидата пре 2011. Приступни преговори би онда могли да почну 2012. и да буду закључени 2016. са уласком 2018. Ипак, с обзиром на вероватне компликације на том плану, 2020. је много реалистичнија процена”. У тексту још пише: “Када Београд изручи Младића, земљама чланицама ће бити потребно неколико недеља да дају мандат Европској комисији да припреми званично мишљење о апликацији Србије. За реализацију те процене биће потребно још годину дана или дуже. Та процена ће створити основу за политичку дебату о основаности понуде за чланство.” (Извор: WAZ.EUobserver, доступно 09.01.2010.)

28 Бивши немачки министар спољних послова Јошка Фишер упозорно је грађане Србије својим коментаром у дневном листу *Данас* да се не зааравају најавима својих политичара према којима Србију очекује приступање Европској унији 2014. године. Такође, Фишер је још рекао да је Србија прерано поднела захтев за кандидатуру за чланство. Његово је мишљење да европски челници у овом тренутку имају много важнијих и већих проблема којима се морају бавити, док у њиховим државама превладава мишљење да је време за заустављање ширења Уније, након пријема Хрватске и Исланда. “ЕУ је неформално одлучила након пријема Хрватске и Исланда направити станку у пријему нових чланица.” (Извор: *Национал*, 12/1/2010.)

мање нових чланица не би донело бољитак Унији. Челници у Србији морају да схвате да је дошло до “европског замора проширењем”. То је потврђено и у једном документу из 2008. године где се јасно ставља до знања да критеријум за пријем неће бити само спремност нове чланице за чланство, него и процена спремности Европске уније да је апсорбује.

Сада је јако мала вероватноћа да ће Унија бити спремна да апсорбује Србију, јер Србија има низ озбиљних нерешених проблема. Најважнији међу њима су питање Косова, а које се односи на дефинисање спољних граница Србије, затим нерешена питања с Хашким судом, те потреба да се у Србији спроведу корените унутрашње реформе. Ово мора бити темељан и дуготрајан посао, који неће моћи да се реши за још десетак година.

Но, најважније је да Србија не подлегне притисцима и уценама великих сила, које би је могле још више удаљити од њеног уласка у Европску унију, и у евроатланске интеграције. Србија не би смела да буде талац за остваривање личних интереса великих сила.²⁹

Србија мора да се окрене заједничкој будућности са земљама целог западног Балкана. То значи да мора да мисли на економску будућност и просперитет.

Повећање конкурентности националне привреде мора бити приоритет. Предузећа ће се морати прилагодити смањеној домаћој потрошњи. Она решење морају тражити у повећању конкурентске способности на међународном тржишту, јер домаћа предузећа углавном нису међународно конку-

29 Русија користи Србију да преко ње пошаље поруку Америци. Јасан сигнал је послао руски амбасадор при НАТО Дмитриј Рогозин изјавивши да ће уласком у ту организацију Србија аутоматски признати независност Косова и да ће то исто бити приморана и да учини Русија. Међутим, историја Југославије, па и Србије, нас упозорава на сумњиву подршку Русије. Потези које је она до сада предузимала нису водили ка интересима Србије, него сопственим интересима. Русија има сопствене интересе у Србији. Уосталом и из Foguа за bezbednost упозоравају да је Румунија већ прихватила ракетни штит а да се преговара са Бугарском. Дакле, то је политички притисак на Русију јер НАТО размешта ракетни штит ближе Русији, а све са циљем да се и она укључи у заједничку борбу са САД и НАТО према Авганистану, Ирану и Северној Кореји. За Србију би било мудрије да се и она укључи у НАТО и постане саставни део евроатланских интеграција, у којима су САД и европске државе.

рентна. То ће представљати велики изазов, који ће ићи теже због лошег стања у којем се налазе предузећа, пре свега због слабе капиталне опремљености, недостатка основних капацитета, усмерености на неконкурентно домаће тржиште, презадужености.

Националној економији је потребна хитна и снажна интервенција државе како би се смањио буџетски дефицит и побољшала конкурентност. Подаци Светског економског форума кажу да је Србија на листи конкурентности 133 земље назадовала са 85. на 93 место.³⁰

Да би заузела бољу позицију на ранг листи конкурентности Србија мора да поправи антимонополско законодавство и да побољша државну управу. Такође, да би се поправила конкурентност, главни задатак државе у сектору предузећа мора бити њена интервенција усмерена према заустављању негативних трендова и спасавању радних места у кратком року, и покретању привреде Србије у средњем року. А да би се успело у овоме мора да се мења досадашњи модел приватизације.

Приватизација која се до сада спроводила базирана је на погрешном моделу. Многи су куповали предузећа из себи знаних разлога, не водећи рачуна о радним местима, а понекад им је то служило и за прање новца. Показало се у огромном броју случајева да власници приватизованих предузећа нису у стању да њима управљају, и да немају предузетничке способности. То су добро знали искористити монополисти на српском тржишту. Ако сада држава заиста буде желела да поправи привредну структуру, послодавцима ће бити потребно знање, односно добар управљачки менаџмент, јер ће се водити велика борба између њих за поновно освајање тржишта.

Такође, за садашњу ситуацију привредне структуре одговоран је и банкарски сектор. Наиме, предимензиониран банкарски сектор у Србији годинама је финансирао домаћа предузећа, чији је управљачки менаџмент био некомпетен-

30 Хрватска се налази на 72. месту, Црна Гора на 62, Словенија на 37, Македонија на 84, и Босна и Херцеговина на 109. месту. (Извор: Светски економски форум, доступно 08.09.2009. године.)

тан. Због тога и банке носе терет одговорности за стварање неконкурентне привредне структуре. Презадуженост у сектору предузећа јесте последица великог обима кредита и незадрживе кредитне експанзије домаћих банака у протеклом раздобљу. Од сада више не би смеле да се финансирају неконкурентне привредне структуре.

Да би се спасила национална економија државна интервенција је неопходна. Али овога пута национални интереси морају бити изнад партијских интереса и интереса појединаца и олигарха. То значи да држава не сме да спашава она предузећа која немају перспективу повећања конкурентности и раста на средњи рок. Другим речима, држава мора да интервенише код оних предузећа и компанија које имају шансе да повећају своју конкурентност. Државним интервенцијама је потребно деловати на повећање капитала то јест капиталне опремљености и управљачких капацитета то јест знања и технологије. Њене интервенције би требале бити у сектору енергије, нових технологија, хране односно зелених технологија, и услуга у здравственом туризму, које стварају више додатне вредности. Улагање у зелене технологије ће бити најбрже растући сектор привреде. Исто тако, мора се креирати нова индустријска политика уз помоћ државне односно владине интервенције. Та нова политика мора бити праћена пореском и фискалном политиком.

Дакле, интервенција државе је потребна како би се стимулисао нови циклус привредног раста и како се не би догодио још већи губитак поверења међународне заједнице у способност власти и домаћих експерата да привреду Србије усмере ка узлазној путањи. Представници власти у земљи морају бити спремни да промене свој смер деловања како се не би финансијска, социјална и политичка криза продубила, и тиме још више удаљила Србију од Европске уније.

Закључак

Представници власти у Србији олако дају прогнозе да ће држава у првој половини 2010. године изаћи из економске рецесије. Такав оптимизам нема утемељење због економских детерминанти које су забрињавајуће. Током 2010. године још

десетине хиљада људи изгубиће посао. Трошкови живота ће бити већи, јер ће цена гаса, електричне енергије, као и велики број потрошачких роба и услуга порасти, па ће животни стандард грађана бити знатно нижи него у претходном раздобљу. Највероватније је да се неће у првој половини године снижавати каматне стопе, а услови за одобравање кредита ће бити строжији, па ће поштени део становништва све теже битисати. А страх од губитка посла ствара страх од глади, беде и сиромаштва, што доводи до кризе морала.

Ако дође до пада потрошње уследиће пад државних пореских прихода, па ће потребан новац држава морати обезбедити путем даљег задуживања у иностранству. Због тога ће српски спољни дуг досегнути велике размере. Све ово наводи на закључак да ће веома брзо досадашњи модел економске политике морати да доживи крах, јер се више неће моћи базирати на високој државној потрошњи, увозу и задуживању у иностранству. Значи, држава мора да се суочи до краја са низом реформи ако заиста жели обезбедити дугорочни привредни раст. Мере које држава мора предузети треба фокусирати на смањење пореских и непореских оптерећења привреде и становништва, покренути приватизацију како би се на тај начин решио проблем неефикасности у фирмама које су у државном власништву, али и спровести ревизију досадашње приватизације (будући да су у већини случајева у посед фирми и предузећа дошли људи са веома сумњивим моралним способностима и новцем који је стечен разноразним криминалним радњама), и осмислити мере за покретање новог инвестиционог циклуса у привреди. Ако се држава не ухвати у коштац са овим што је наведено, велики број компанија ће бити суочен са пословним проблемима. Другим речима, ако држава не обезбеди стабилне изворе финансирања за домаћу привреду тада ће бројне компаније бити приморане да наставе спроводити радикалне мере пословне политике попут отпуштања радне снаге, а у циљу смањења трошкова.

Држава сада нема довољно маневарског простора и мора веома брзо да се обрачуна са корупцијом и криминалом и да предузме мере за излазак из привредне кризе, што неће бити нимало једноставно. Времена за губљење више нема, јер поред решавања интерних проблема, морају се решавати

и екстерни проблеми, као и испунити сви захтеви и критеријуми које је поставила Европска комисија земљама будућим чланицама Уније. Србија је кренула путем према Европској унији, али требаће још доста времена да до ње стигне.

Литература

- European Commission (2009), *Eurobarometer Survey on Poverty and Social Exclusion*, Publication Office of the European Union, Luxembourg.
- Galbraith K.J. (2008), *The Predator State: How Conservatives Abandoned the Free Market and Why Liberals Should Too*, Hardcover, Kindle Edition.
- Грк С. (2009), «Србија у озрачју европских интеграција», *Србија и Европа – економија, друштво и политика*, Институт друштвених наука, Београд.
- Grk S. (2009), «Structural Reforms in Serbia: Preparing for the Future», *South East European Studies Association*, Panel Serbia in Transition: 2000-2010, American Association for the Advancement of Slavic Studies (AAASS), November 12-15, 2009, Boston, SAD.
- Грк С. (2009), «Социјалне неједнакости у фокусу економске и финансијске дисхармоније», *Српска политичка мисао*, 4, 2009, Институт за политичке студије, Београд.
- European Central Bank (2008), *Statistics*, Pocket book, Frankfurt.
- International Monetary Fund (2009), *International Financial Statistics*, March 2009.

SNEŽANA GRK,

*DESTRUCTIVE NATIONAL ECONOMY AND
POLITICS KEEPS SERBIA AWAY FROM THE
EUROPEAN UNION*

Summary

National economy and politics are entering a turbulent period. Internal and external stability of the country will continue to be uncertain, under a constant supervision of international experts. The economic model based on a high state consumption, import and foreign debt is unsustainable. Unless it is changed at a very short notice, the crash of the economic system in Serbia is inevitable. Besides that, corruption and crime, prevailing in this region, will keep Serbia away from the European Union.

Key words: national economy and politics, economic crisis, unemployment, loans, external debt, exports, corruption, European Union.